

Інтелектуальна безпека як складова економічної безпеки держави

*Янковська Л. А.¹, Гулик А. Б.², Ліс Ю. І.³, Запотічний В. В.⁴, Максимів В. І.⁵,
Петрик С. В.⁶*

Опубліковано	Секція	УДК
30.10.2023	Економіка	330(477):351.746.1

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.13710315>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті досліджується роль інтелектуальної безпеки як складової економічної безпеки держави. Проаналізовано поняття інтелектуальної безпеки, її компоненти та взаємозв'язок з іншими видами національної безпеки. Визначено вплив інтелектуальних ресурсів на інноваційний розвиток та конкурентоспроможність національної економіки. Особлива увага приділена аналізу загроз інтелектуальній безпеці, таких як: "витік мізків" та незаконне використання інтелектуальної власності, та їхньому впливу на економічну безпеку. Розглянуто механізми забезпечення інтелектуальної безпеки, включаючи державне регулювання, участь бізнесу та науково-освітніх інституцій. Зроблено висновки щодо важливості комплексного підходу до формування системи інтелектуальної безпеки для забезпечення стійкого економічного зростання та розвитку держави в умовах глобалізації.

Ключові слова: інтелектуальна безпека, економічна безпека, інновації, інтелектуальна власність, конкурентоспроможність, державне регулювання.

Intellectual security as a component of the economic security of the state

Abstract. In today's world, where knowledge and information have become the primary resources for development, intellectual security gains special significance as an integral component of national security. Intellectual security defines a nation's ability to protect, preserve, and effectively utilize its intellectual resources, which are fundamental for economic growth, technological progress, and social stability. In the context of globalization, rapid advancement of information technologies, and intensifying international competition, the role of intellectual security in ensuring economic security becomes increasingly crucial.

The relevance of studying intellectual security as a component of a nation's economic security arises from the need to adapt national economies to new challenges associated with the constant advancement of scientific and technological progress, as well as the growing importance of innovation and intellectual property in the global economy. The effective protection of a nation's intellectual resources, the development of innovative activities, and the

¹ доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <http://orcid.org/0000-0003-1855-0169>

² аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0009-9129-780X>

³ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0006-5143-0571>

⁴ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0002-3103-7706>

⁵ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0006-7377-3794>

⁶ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0006-4184-1297>

resilience of economic systems are key tasks, the resolution of which directly impacts the country's economic prosperity.

This article explores the role of intellectual security as a component of a nation's economic security. The concept of intellectual security, its components, and its relationship with other types of national security are analyzed. The influence of intellectual resources on the innovative development and competitiveness of the national economy is identified. Special attention is given to the analysis of threats to intellectual security, such as the "brain drain" and the illegal use of intellectual property, and their impact on economic security. Mechanisms for ensuring intellectual security, including state regulation, business involvement, and the role of scientific and educational institutions, are examined. Conclusions are drawn regarding the importance of a comprehensive approach to forming an intellectual security system to ensure sustainable economic growth and national development in the context of globalization.

Keywords: intellectual security, economic security, innovation, intellectual property, competitiveness, state regulation.

Вступ

У сучасному світі, де знання та інформація стають основними ресурсами розвитку, інтелектуальна безпека набуває особливого значення як невід'ємна складова національної безпеки. Інтелектуальна безпека визначає здатність держави захищати, зберігати та ефективно використовувати свої інтелектуальні ресурси, що є основою для економічного зростання, технологічного прогресу та соціальної стабільності. В умовах глобалізації, швидкого розвитку інформаційних технологій та загострення міжнародної конкуренції, роль інтелектуальної безпеки в забезпеченні економічної безпеки стає дедалі важливішою.

Актуальність дослідження інтелектуальної безпеки як складової економічної безпеки держави зумовлена необхідністю адаптації національних економік до нових викликів, що виникають у зв'язку з постійним розвитком науково-технічного прогресу, а також із зростаючою роллю інновацій та інтелектуальної власності в глобальній економіці. Ефективний захист інтелектуальних ресурсів держави, розвиток інноваційної діяльності та забезпечення стійкості економічних систем стають ключовими завданнями, від вирішення яких залежить економічне процвітання держави.

Проблему інтелектуальної безпеки як складової економічної безпеки держави досліджували Бутнік-Сіверський О., Зайківський О., Зюзя А., Капіца Ю., Ломакіна А., Мальцева В., Моїсеєнко Т., Оністрат О., Пахаренко О., Савченко О., Скларов Р., Шанайда В., Швець Г., Шопша М., Швець Ф. та інші.

Метою статті є аналіз ролі інтелектуальної безпеки в гарантуванні економічної безпеки держави, визначення її основних компонентів та механізмів забезпечення. У дослідженні розглядаються різні підходи до визначення інтелектуальної безпеки, її вплив на конкурентоспроможність національної економіки, а також оцінюються загрози інтелектуальній безпеці та можливі шляхи їх нейтралізації. Особлива увага приділяється стратегіям державного регулювання у сфері інтелектуальної безпеки, а також ролі бізнесу та науково-освітніх інституцій у формуванні ефективної системи захисту інтелектуальних ресурсів.

Результати

Інтелектуальна безпека як складова національної безпеки є багатогранним та складним явищем, що охоплює захист і розвиток інтелектуального потенціалу нації та включає в себе широкий спектр питань, пов'язаних із захистом інтелектуальної власності, сприянням інноваціям та забезпеченням належного функціонування освітніх

і наукових систем. У науковому дискурсі інтелектуальна безпека визначається як здатність держави та її інститутів захищати, підтримувати та примножувати інтелектуальні ресурси, які є основою для економічного зростання, технологічного розвитку та культурного збагачення суспільства [1].

Взаємозв'язок інтелектуальної безпеки з іншими видами безпеки є одним із ключових аспектів, що визначають її сутність. Національна безпека, в широкому розумінні, включає різні аспекти, такі як політична, економічна, інформаційна та військова безпека [2]. Інтелектуальна безпека є невід'ємною складовою цього комплексу, оскільки безпосередньо впливає на стійкість держави перед зовнішніми та внутрішніми загрозами. Наприклад, в умовах гібридних загроз та інформаційної війни, захист інтелектуального капіталу стає критично важливим для збереження національного суверенітету. Інформаційна безпека, яка охоплює захист інформаційних ресурсів та систем, тісно пов'язана з інтелектуальною безпекою, адже захист даних, що є результатом інтелектуальної діяльності, є основою для збереження науково-технічного потенціалу держави.

В економічному контексті інтелектуальна безпека виступає як стратегічний ресурс, який забезпечує стійкий розвиток держави. Економічна безпека, яка традиційно охоплює питання стабільності фінансових систем, ефективності використання ресурсів та здатності економіки протистояти зовнішнім шокам, значно підвищує свою ефективність завдяки наявності та збереженню інтелектуального капіталу. Таким чином, інтелектуальна безпека сприяє не лише захисту національних інтересів, але й створенню умов для інноваційного розвитку, що є важливим чинником економічної стабільності та зростання.

Роль людського капіталу в забезпеченні інтелектуальної безпеки є надзвичайно важливою, оскільки саме люди є носіями знань, досвіду та інноваційних ідей. Людський капітал включає в себе всі знання, навички, здібності та компетенції, які набуваються протягом життя та використовуються в економічній діяльності. Здатність країни забезпечити високий рівень освіти, створити умови для постійного професійного розвитку та залучити талановитих фахівців до наукової та інноваційної діяльності визначає її конкурентоспроможність та стійкість до зовнішніх загроз. Наприклад, у країнах із високим рівнем інтелектуальної безпеки, таких як США, Японія або Німеччина, саме інвестиції в людський капітал забезпечують довготривале економічне зростання та лідерство на світовій арені [3]. Таким чином, розвиток людського капіталу є ключовим фактором, що визначає ефективність системи інтелектуальної безпеки та забезпечує стійкий розвиток національної економіки.

Інтелектуальна безпека є одним із ключових чинників, що впливають на інноваційний розвиток та конкурентоспроможність національної економіки. У сучасному глобалізованому світі, де знання, технології та інформація стали основними рушійними силами економічного зростання, рівень інтелектуальної безпеки визначає здатність держави ефективно використовувати свої інтелектуальні ресурси для створення нових технологій, продуктів та послуг. Високий рівень інтелектуальної безпеки сприяє розвитку інноваційної діяльності, що, у свою чергу, забезпечує підвищення продуктивності праці, створення нових робочих місць та зростання національного добробуту.

Інноваційний розвиток є критично важливим для зміцнення конкурентоспроможності країни на світовому ринку. Держави, що вкладають значні ресурси у розвиток науки, освіти та технологій, створюють сприятливі умови для розвитку інноваційного потенціалу, що дозволяє їм займати провідні позиції у глобальній економіці. Наприклад, країни, що входять до складу так званого "інноваційного клубу" (США, Японія, Німеччина, Південна Корея), досягають високих

економічних результатів завдяки потужним науково-дослідним комплексам та ефективним механізмам захисту інтелектуальної власності. У таких державах інтелектуальна безпека сприяє активному впровадженню новітніх технологій та підтримує стабільний розвиток економіки навіть в умовах глобальних криз [4].

Водночас, низький рівень інтелектуальної безпеки стає суттєвою перешкодою для розвитку інноваційної діяльності та, як наслідок, послаблює позиції держави у міжнародній конкуренції. Наприклад, країни, що мають слабку систему захисту інтелектуальної власності, часто стикаються з проблемою витоку талантів, "витоку мізків", що призводить до втрати національного інтелектуального потенціалу та зниження рівня конкурентоспроможності економіки [5]. Крім того, відсутність належної правової охорони інтелектуальної власності відлякує іноземних інвесторів та гальмує процеси трансферу технологій, що ще більше погіршує економічну ситуацію.

Аналіз міжнародних рейтингів та індикаторів інтелектуальної безпеки дозволяє оцінити рівень розвитку цієї складової в різних країнах та визначити ключові чинники, що впливають на її формування. Одним із найбільш авторитетних джерел для такого аналізу є Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index), який щорічно публікується Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (WIPO) [5]. Такий індекс враховує різноманітні аспекти інноваційної діяльності, включаючи інституційну середу, рівень розвитку людського капіталу, інфраструктуру, рівень розвитку бізнесу та результати інноваційної діяльності. Згідно з даними Глобального інноваційного індексу, країни, які мають високий рівень інтелектуальної безпеки, зазвичай демонструють високі показники за всіма складовими індексу, що свідчить про їхню високу конкурентоспроможність.

Крім того, інші міжнародні індекси, такі як Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom) та Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), також враховують аспекти інтелектуальної безпеки, включаючи рівень правової охорони інтелектуальної власності та рівень інноваційної активності [6]. Дані цих індексів підтверджують, що країни з ефективними системами інтелектуальної безпеки досягають більш високих результатів у глобальному економічному змаганні та мають кращі перспективи для довгострокового економічного зростання.

Економічна безпека є комплексним поняттям, яке відображає здатність держави забезпечувати стабільність та стійкість економічної системи, зберігати та розвивати економічний потенціал в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів та загроз, включаючи в себе різноманітні аспекти, такі як: фінансова стабільність, ефективність використання ресурсів, технологічний розвиток, рівень життя населення та інституційна здатність держави протистояти економічним ризикам.

Економічна безпека має складну структуру, що включає кілька ключових компонентів, кожен з яких взаємопов'язаний з інтелектуальною безпекою. У Таблиці 1 розглянуто основні структурні компоненти економічної безпеки, їхній зміст та взаємозв'язок з інтелектуальною безпекою держави.

Таблиця 1

Структурні компоненти економічної безпеки

Структурні компоненти економічної безпеки	Зміст компонента	Взаємозв'язок з інтелектуальною безпекою
Фінансова безпека	Здатність держави підтримувати стабільність	Інтелектуальна безпека забезпечує

	фінансової системи, ефективно управляти державним боргом, валютними резервами та запобігати фінансовим кризам.	розвиток фінансових технологій (FinTech), які сприяють підвищенню ефективності фінансового ринку та захисту від кіберзагроз.
Ресурсна безпека	Забезпечення стійкого доступу до природних, людських та капітальних ресурсів, необхідних для економічного розвитку.	Розвиток людського капіталу, підвищення рівня освіти та науки забезпечують стійкість у використанні ресурсів та їх раціональне використання.
Технологічна безпека	Здатність держави підтримувати технологічний розвиток та інновації, що забезпечують економічне зростання та конкурентоспроможність.	Інтелектуальна безпека є основою для розвитку та захисту національних інноваційних технологій, що зміцнює технологічну незалежність держави.
Соціальна безпека	Забезпечення високого рівня життя населення, соціальної стабільності та доступу до основних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист.	Інтелектуальна безпека сприяє розвитку освітніх та наукових програм, що підвищують рівень соціальної мобільності та інтеграції в суспільство.
Інституційна безпека	Ефективність державних інституцій у забезпеченні правопорядку, регулюванні економічних процесів та захисті від зовнішніх та внутрішніх загроз.	Інтелектуальна безпека забезпечує ефективність правових механізмів захисту інтелектуальної власності, що зміцнює інституційну стійкість держави.
Енергетична безпека	Забезпечення стабільного постачання енергії для економіки та населення, а також зниження залежності від зовнішніх джерел енергії.	Інноваційні рішення в енергетиці, що базуються на результатах наукових досліджень, сприяють зниженню енергетичної залежності та підвищенню енергоефективності.

Сформовано авторами [2, 7, 8, 9, 10]

Інтелектуальна безпека є одним із ключових чинників, що впливає на загальну стабільність та стійкість економіки. В сучасних умовах, коли економічний розвиток дедалі більше залежить від знань, інновацій та високих технологій, роль інтелектуальних ресурсів стає вирішальною для забезпечення економічної безпеки держави.

Інтелектуальні ресурси, такі як: знання, досвід, технології та інновації - формують основу для створення доданої вартості, підвищення продуктивності праці та зростання конкурентоспроможності національної економіки. Вони забезпечують державі можливість адаптуватися до швидко змінюваних умов глобального ринку,

впроваджувати нові технології та ефективно використовувати наявні ресурси. Наприклад, країни, що інвестують у розвиток науково-дослідних комплексів, освіти та інновацій, здатні підтримувати високі темпи економічного зростання навіть в умовах економічних криз. Успіх таких країн як США, Південна Корея або Німеччина є яскравим підтвердженням того, що інтелектуальна безпека відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стійкості та розвитку.

Водночас, загрози інтелектуальній безпеці мати серйозні наслідки для економічної безпеки держави. Однією з найбільших загроз є втрата інтелектуальних ресурсів через "витік мізків", коли висококваліфіковані фахівці емігрують до інших країн у пошуках кращих умов праці та життя [5]. Такі дії призводять до зменшення інноваційного потенціалу країни, що негативно впливає на її здатність до економічного відновлення та зростання. Наприклад, країни, що стикаються з масовою еміграцією наукових кадрів, часто зазнають значних втрат у галузі високих технологій та науки, що послаблює їхні позиції на світовій арені.

Крім того, загрози кібербезпеці, які мають тісний зв'язок з інтелектуальною безпекою, стають дедалі більш актуальними. Кіберзлочини, спрямовані на крадіжку інтелектуальної власності або на порушення роботи інформаційних систем, призводять до значних економічних втрат, підриваючи стабільність фінансових ринків та зменшуючи довіру до цифрових технологій [11].

Отже, роль інтелектуальної безпеки в гарантуванні економічної безпеки є надзвичайно важливою. Високий рівень захисту інтелектуальних ресурсів сприяє стійкому розвитку економіки, підвищує її адаптивність до зовнішніх викликів та забезпечує конкурентоспроможність на світовій арені. Водночас, загрози інтелектуальній безпеці мати серйозні негативні наслідки, що підкреслює необхідність системного підходу до її забезпечення на національному рівні.

Гарантування інтелектуальної безпеки як складової економічної безпеки є складним та багатоаспектним завданням, яке вимагає комплексного підходу з боку держави, бізнесу та науково-освітніх інституцій. Механізми, що використовуються для досягнення цієї мети, охоплюють різноманітні стратегії державного регулювання та активну участь різних секторів суспільства в їх реалізації.

Однією з ключових стратегій державного регулювання у сфері інтелектуальної безпеки є формування ефективної правової бази, яка забезпечує захист інтелектуальної власності та сприяє розвитку інноваційної діяльності. Державна політика в цій сфері має на меті створення умов для захисту авторських прав, патентів, торгових марок та інших об'єктів інтелектуальної власності. Законодавчі акти, які регулюють ці питання, повинні бути адаптовані до сучасних викликів, зокрема до загроз кібербезпеці та глобалізації ринків [12]. Крім того, держава має активно підтримувати впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, які сприяють підвищенню рівня захисту інтелектуальних ресурсів.

Висновки

Інтелектуальна безпека, будучи невід'ємною частиною національної безпеки, відіграє ключову роль у забезпеченні стабільного та сталого розвитку економіки, адже сприяє зміцненню конкурентоспроможності держави на міжнародній арені через ефективне використання та захист інтелектуальних ресурсів. Аналіз теоретичних підходів до визначення інтелектуальної безпеки дозволив встановити, що вона охоплює широке коло питань, пов'язаних з освітою, наукою, інноваціями та правовою охороною інтелектуальної власності. Зазначені компоненти є фундаментальними для підтримання економічної стійкості та забезпечення довгострокового зростання.

Дослідження взаємозв'язку між інтелектуальною та економічною безпекою виявило, що інтелектуальні ресурси є визначальним фактором у підвищенні продуктивності праці, технологічному розвитку та адаптивності економіки до зовнішніх викликів. Водночас, загрози інтелектуальній безпеці, такі як: "витік мізків", незаконне використання інтелектуальної власності та кіберзлочинність - суттєво підривають економічну безпеку держави, підкреслюючи необхідність формування ефективних механізмів захисту та розвитку інтелектуальних ресурсів на національному рівні.

Розроблені стратегії державного регулювання, а також активна участь бізнесу та науково-освітніх інституцій у формуванні системи інтелектуальної безпеки є важливими складовими успішної реалізації політики економічної безпеки. Державне стимулювання інноваційної діяльності, ефективна правова охорона інтелектуальної власності та розвиток наукового потенціалу є основними напрямками, що сприяють зміцненню інтелектуальної безпеки та забезпечують стійке економічне зростання.

Отже, інтелектуальна безпека є ключовим фактором, що визначає здатність держави ефективно використовувати свої інтелектуальні ресурси для забезпечення економічної безпеки. Комплексний підхід до її забезпечення, що включає державне регулювання, співпрацю з бізнесом та розвиток науково-освітніх інституцій, є необхідною умовою для досягнення довгострокового економічного процвітання. Настуні дослідження в цій сфері повинні бути спрямовані на вдосконалення існуючих механізмів забезпечення інтелектуальної безпеки та розробку нових підходів, що враховують сучасні глобальні виклики.

Список використаних джерел

1. Зюзя, А. О. Оцінка інтелектуального потенціалу: теоретико-методичний аспект. Економічний простір. 2020. № 164. С. 38-42.
2. Швець, Г. О., Мальцева, В. О. Теоретичні та практичні аспекти інтелектуальної безпеки держави. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2017. № 15 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://journals.uran.ua/tpa_pstu/article/view/135011
3. Редько, Р. Г., Склярів, Р. А., Шанайда, В. В. Порівняльно-правовий аналіз законодавства в області інтелектуальної власності в країнах ЄС та Україні. Наукові нотатки. 2023. № 75. С. 9-14.
4. Капіца, Ю. Сучасні тенденції розвитку права інтелектуальної власності в європейському союзі в контексті інтеграції України та ЄС. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2022. № 5. С. 5-17.
5. Turchenko, Y. I. Інтелектуальна міграція як загроза національній безпеці. Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір. 2019. С. 262-265. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://jlsouk.donnu.edu.ua/article/view/6825>
6. <https://jlsouk.donnu.edu.ua/article/view/6825>
7. Pakharenko, O., Shvets, F. Формування інтелектуального капіталу в контексті інноваційної економічної системи держави. Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University. 2019. № 4(20), 25-33. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/499>
8. Шопша, М. М. Концепція управління розвитком інтелектуальних ресурсів економіки України. Вчені записки Університету «КРОК». 2021. № 1 (61). С. 169-175.
9. Зайківський, О., Оністрат, О. Питання інтелектуальної власності в теорії національної безпеки. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2020. № 6. С. 88-97.

10. Моїсеєнко, Т. Є., Корогодова, О. О., Черненко, Н. О., Глущенко, Я. І. Теоретичні аспекти та економічна сутність поняття права інтелектуальної власності. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» 2021. 19. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/240442>
11. Бутнік-Сіверський, О. Б. Методологічні засади нової парадигми розвитку теорії національної інтелектуальної безпеки. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2022. №4. С. 40–51
12. Савченко, О., Дем'янюк, О. Інтелектуальна власність України, управлінські механізми її забезпечення. Via Economica. 2024. № 4. С. 171-176.
13. Ломакіна, А. А. Історико-правові аспекти кримінально-правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка. 2021. № 4(96). С. 57-68.